



A Critical Analysis of Identity Discourse in the Novel "Survivor" by Anaam Kachachi

Narges Alizadeh¹, Abolhasan Amin Moghaddasi², Sadollah Homaiuni³

1. Department of Arabic Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, University of Tehran, Tehran, Iran.

E-mail: alizade.n@gmail.com

2. Department of Arabic Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, University of Tehran, Tehran, Iran.

E-mail: abamin@ut.ac.ir

3. Department of Arabic Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, University of Tehran, Tehran, Iran.

E-mail: homayooni84@ut.ac.ir

Article Info

Article Type:
Research Article

Article History:
Received:
5, March, 2024

In Revised Form:
12, April, 2024

Accepted:
16, May, 2024

Published Online:
19, January, 2025

Keywords:
Critical analysis of
discourse, novel,
Fairclough, Marcia,
survivor, Kachachi,
identity.

Abstract

Identity refers to the set of attitudes, characteristics and attitudes that distinguish a person from others. Adapting the discourse governing the novel with the principles proposed in the theories of discourse analysis is a way to understand the social and cultural impact of the ideologies ruling in a society on the formation of identity among its people. In the current research, the issue of identity in the novel "The Survivor" by Anaam Kachachi is investigated based on the theory of "Norman Fairclough" and by the method of critical discourse analysis. The findings of the research indicate that the discourse governing this novel was influenced by Kachachi's religious and family background, and on the other hand, it was formed based on the representation of the political, social and cultural conditions of the author's society in the second half of the 20th century. Through the character of Taj Al-Moluk, Kachachi aims to transform women's protest from a purely gender issue or a union issue into a political-social issue and to criticize the burdensome taboos of women. The author introduces the story of an example of a successful woman from the language of the first person and further points out the impact of the presence of these women in the society on the girls of the new generation of Iraq and their entry into the political scene. Meanwhile, the national identity due to the forced migration of the novel's characters from their homeland, and parallel to that, the gender identity affected by the author's ideology, among other types of identity, are the most prominent in the novel. According to the identity theory of Marcia Taj-al-Moluk, the main character of the story has a successful identity and Vodiyan has an early identity, and Mansour is on the border between late and successful identity.

Cite this: The Author(s): Alizadeh, N., Amin Moghaddasi, A., Homaiuni, S: (2025). A Critical Analysis of Identity Discourse in the Novel "Survivor" by Anaam Kachachi: (Arabic Literature) (Scientific) Vol. 17, No. 1, Serial No. 43- Spring, (89-110)- DOI: [10.22059/jalit.2024.373578.612802](https://doi.org/10.22059/jalit.2024.373578.612802)



Published: University of Tehran Press

1. Introduction

Critical discourse analysis attempts to reveal both linguistic and social aspects of discourse by examining discourse at a level beyond the sentence. Adapting the discourse governing the novel with the principles proposed in the theories of discourse analysis is a way to understand the impact and social and cultural impressions of the ideologies ruling in a society on the formation of identity among its people. In the present study, the issue of identity in the novel "Survivor" by Anam Kajeji has been investigated based on the theory of "Fairclough" and by the method of critical discourse analysis. Reflecting on the impact and impressions of identity and political and social conditions that emerge in Kajeji's novel "Survivor" is important because patriarchal culture has been ruling in traditional Iraqi society for years and even centuries; As a result, the appearance of a powerful woman with a behavior that conflicts with the religious and clothing culture of the Iraqi Arabs is very significant and has had a substantial impact on changing the approach of the new generation of women in this country. Identity refers to attitudes, characteristics, and attitudes that distinguish a person from others. Part of the complexity of the word identity stems from the difficulties of defining it completely. The concept of identity depends on a contradictory combination of similarities and differences. There is a difference between theorists about how identity is formed and the permanence process. Some theorists consider it staged and fixed, and others, especially social theorists, consider it dynamic and flexible. In the discussion of identity, there are various theories, but since the current research is based on Marcia's theory of identity, it is limited to this four-level theory. James Marcia defines identity as an internal structure with a dynamic organization of drivers, and abilities. It imagines the opinions and darkness of a person. Due to the complexity of the concept of identity, he conceptualized it into four types of identity status based on the two variables of the discovery process and commitment. These four states are confused identity (confusion), late identity (interruption), early identity (inhibition) and successful identity (acquired). Individual, national, religious, family, social, gender, cultural, and civilizational identity are among the types of identity. The findings of the research indicate that the discourse governing the novel "Survivor" was influenced by the religious and family background of Kajeji and the representation of the political-social and cultural conditions of the author's society and was formed by the power relations in Iraq in the second half of the 20th century. The story of the novel "Survivor" is inspired by reality. The main character of the story is a girl named Tajul-Muluk, whose life takes her from Iran to Iraq and makes her a history maker. By entering the profession of journalism, Taj al-Muluk became a famous reporter and managed to publish the first Iraqi women's magazine. With the start of popular protests against British colonialism, he joined the ranks of the government's opponents and was forced to leave his country after that. Tajul Muluk goes to Pakistan and works in Karachi Radio. In Karachi, he meets Mansour al-Badi, a young Palestinian expelled from Jerusalem. Mansour, who has fallen in love with Taji, does not tell him about his love, unaware that Karachi does not have the patience to tolerate the independence and boundless freedom of Taj al-Muluk, and he is forced to emigrate to France. Al-Muluk lived for fifty years. Another character in Vadian's novel is the daughter of a violinist who gets close to Saddam's family due to an incident, but Saddam's son makes her deaf after harassing her. After getting to know Taj al-Muluk in France, Vadian turns the pages of his life memories. After many years, he finds Mansour and informs him

about Taj Al-Muluk. Analyzing the novel "Survivor" based on Fairclough's three-level theory, it is found that the author observes lexical coherence by using many synonyms and antonyms and uses grammatical coherence in the way of in-text references to the previous and beginning of the novel. Is closed. Examining the intertextuality in the novel and mentioning political events and figures shows the author's aristocracy on political and social developments, which is accompanied by criticism of patriarchal culture in traditional Iraqi society. Through the character of Taj Al-Muluk, Kajeji aims to transform women's protest from a purely gender issue into a political-social issue and to criticize the burdensome taboos of women. In the general view of the novel, the author has presented two ranges of Iraqi women who are in intellectual conflict with each other. Kajeji portrays the mother of Taj al-Muluk and the mother of Wadian as examples of traditional Iraqi women who have unquestioningly accepted pure subservience to the male sex, and by criticizing this ruling ideology in Iraqi society, on the contrary, Taj al-Muluk and Amina It introduces Rahal as a successful woman with an active role in society. The author introduces the story of a successful woman from the language of the first person and further points out the impact of the presence of these women in society on the girls of the new generation of Iraq and their entry into the political scene. Kajeji seeks to represent his ideology of the necessity of the active presence of women in all political, social, and cultural fields. Meanwhile, the national identity due to the forced migration of the novel's characters from their homeland, and parallel to that, the gender identity affected by the author's ideology, among other types of identity, is the most prominent in the novel. In the discussion of the identity of the characters in Vedian's stories, the example of a woman oppressed by the male sex is that she accepts the imposed oppression does not try to prove her innocence, and has a precocious identity based on the opinion of her brothers. But with high self-confidence and disregarding the taboos of women in the patriarchal society of Iraq, Taj al-Muluk goes ahead to achieve a successful identity. Mansour al-Badi, who after the occupation of Palestine always felt the bitterness of displacement and the sense of identitylessness in other countries, by forcing him to accept the obligation to finance his sisters, gave up his desire to publicly express his interest in Taj al-Muluk and crossed the border of late and successful identity. displays in itself.



واکاوی انتقادی گفتمان هویت در رمان «بازمانده»

نرگس علیزاده^۱، ابوالحسن امین مقدسی^۲، سعدالله همایونی^۳

alizade.n@gmail.com

abamin@ut.ac.ir

homayooni84@ut.ac.ir

۱. گروه زبان و ادبیات عربی دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه:

۲. گروه زبان و ادبیات عربی دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه:

۳. گروه زبان و ادبیات عربی دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه:

چکیده

اطلاعات مقاله

تحلیل گفتمان انتقادی با بررسی گفتمان در سطحی فراتر از جمله می‌کوشد تا هم جنبه‌های زبانی و هم جنبه‌های اجتماعی گفتمان را آشکار کند. هویت یا کیستی به مجموعه نگرش‌ها، ویژگی‌ها و روحیات که یک فرد و آنچه وی را از دیگران متمایز می‌کند، گفته می‌شود. تطبیق گفتمان حاکم بر رمان با اصول مطرح در نظریه‌های تحلیل گفتمان، راهی به سوی دریافت تأثیر و تأثرات اجتماعی و فرهنگی ایدئولوژی‌های حاکم در یک جامعه بر شکل‌گیری هویت در بین افراد آن است. در پژوهش حاضر، موضوع هویت در رمان «بازمانده» انعام کجه جی بر اساس نظریه «فرکلاف» و به شیوه تحلیل گفتمان انتقادی بررسی شده است. یافته‌های پژوهش حاکی است که گفتمان حاکم بر این رمان متأثر از پیشینه اعتقادی و خانوادگی کجه جی و بازنمایی شرایط سیاسی - اجتماعی و فرهنگی جامعه نویسنده و در تناسب با روابط قدرت در عراق در نیمه دوم قرن بیستم شکل گرفته است. کجه جی از طریق شخصیت تاج‌الملوک درصد است که اعتراض زنان را از مسئله‌ای جنسیتی محض به مسئله‌ای سیاسی - اجتماعی میدل کند و تابوهای دست‌وپا گیر زنان را به نقد بکشد. نویسنده از زبان شخصیت اول داستان نمونه زن موفق را معرفی می‌کند و در ادامه به تأثیر حضور این زنان در جامعه بر دختران نسل جدید عراق و ورودشان به صحنه سیاسی اشاره می‌کند. در این میان هویت ملی به علت کوچ اجباری شخصیت‌های رمان از میهنشان و به موازات آن هویت جنسیتی متأثر از ایدئولوژی نویسنده، در میان انواع دیگری از هویت بیشترین نمود را در رمان دارند. بر اساس نظریه هویت ماریسا تاج‌الملوک شخصیت اصلی داستان دارای هویت موفق و ودیان دارای هویت زودرس می‌باشند و منصور در مرز بین هویت دیررس و موفق قرار دارد.

نوع مقاله:

بحث علمی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۲/۱۲/۱۵

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۳/۰۱/۲۴

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۰۲/۲۷

تاریخ انتشار:

۱۴۰۳/۱۰/۳۰

واژه‌های کلیدی:

تحلیل انتقادی گفتمان، نظریه هویت، ماریسا، رمان، بازمانده.

استناد: علیزاده، نرگس؛ امین مقدسی، ابوالحسن؛ همایونی، سعدالله؛ (۱۴۰۴): واکاوی انتقادی گفتمان هویت در رمان «بازمانده»، سال ۱۷، شماره ۱، بهار، شماره پیاپی ۴۳ - (۸۹-۱۱۰).

DOI: 10.22059/jalit.2024.373578.612802



۱. مقدمه

هویت یا کیستی به مجموعه نگرش‌ها، ویژگی‌ها و روحیات که یک فرد و آنچه وی را از دیگران متمایز است، گفته می‌شود. بخشی از پیچیدگی واژه هویت از دشواری‌های تعریف کامل آن نشأت می‌گیرد. مفهوم هویت منوط به ترکیب متناقضی از تشابه و تمایز است. «ریشه کلمه هویت (تشابه) در زبان لاتین ادیم^۱ است که از آن کلمه «همانند» نیز گرفته می‌شود. مهم‌ترین معنای واژه در این ایده نهفته است که نه تنها از تولد تا مرگ «ما» همانند خودمان هستیم بلکه شبیه دیگران نیز هستیم. با وجود این، جنبه دیگری از هویت نیز وجود دارد که بیانگر منحصر به فرد بودن افراد و تفاوت آنان با دیگران است.» (لالر، ۱۳۹۴: ۱۲ و ۱۳) «درباره نحوه شکل‌گیری و روند ماندگاری هویت بین نظریه‌پردازان اختلاف وجود دارد. برخی از نظریه‌پردازان آن را مرحله‌ای و ثابت می‌دانند و برخی دیگر بالأخص نظریه‌پردازان اجتماعی آن را پویا و انعطاف‌پذیر می‌دانند.» (فلاحی، ۱۳۹۴: ۹ - ۱۰) «امروزه اختلاف نظر راجع به ذاتی یا وجودی بودن، کهن یا برساخته بودن، منفرد یا متکثر بودن هویت وجود دارد اما تقریباً هیچ‌گونه مناقشه‌ای درباره بودن یا نبودن آن وجود ندارد.» (مالشویچ، ۱۳۹۶: ۳۰) هویت فردی، ملی، دینی، خانوادگی، اجتماعی، جنسیتی، فرهنگی و تمدنی از انواع هویت به شمار می‌روند. در پژوهش حاضر هویت شخصیت‌های رمان «بازمانده» بر اساس چهار سطح هویتی در نظریه ماریسا^۲ بررسی می‌گردد.

تحلیل گفتمان، روشی نوین برای پژوهش در متن‌های ارتباطی است. یکی از گونه‌های تحلیل گفتمان، گفتمان کاوی انتقادی است. «تحلیل گفتمان انتقادی قصد دارد با روشی نظام‌مند به کاوش در روابط نامعلوم بین متون، وقایع، اعمال گفتمانی و ساختارها و روابط فرایندهای فرهنگی و اجتماعی در سطح گسترده بپردازد.» (فرکلاف؛ ۱۹۹۵: ۱۳۲) «رویکرد نورمن فرکلاف از میان رویکردهای موجود در جنبش تحلیل گفتمان انتقادی مدون‌ترین نظریه‌ها و روش‌ها را برای تحقیق در حوزه ارتباطات، فرهنگ و جامعه داراست.» (یورگسن، ۱۳۹۵: ۱۰۹) انعکاس تأثیر و تأثرات هویتی و شرایط سیاسی و اجتماعی که در رمان «بازمانده» کج‌جی ظهور می‌یابد از آن رو مهم می‌نماید که در جامعه سنتی عراق سال‌ها و بلکه قرن‌ها فرهنگ مردسالاری حاکم بوده است؛ در نتیجه ظهور یک زن توانمند و با رفتاری در تعارض با فرهنگ دینی و پوششی عرب‌های عراق، بسیار قابل توجه بوده و تأثیر بسزایی در تغییر رویکرد زنان نسل جدید این کشور داشته است.

۱-۱. سؤال پژوهش

– مهم‌ترین عوامل شکل‌گیری گفتمان حاکم بر ادبیات رمان «بازمانده» «النبیذه» انعام کج‌جی کدام است؟

– سطوح مختلف هویتی در شخصیت‌های رمان «بازمانده» با توجه به نظریه «مارسیا» چگونه قابل تحلیل هستند؟

1. Idem
2. Marcia

۱- ۲. فرضیه پژوهش

- گفتمان حاکم بر رمان «بازمانده» (النبيذه) انعام کجه جی متأثر از پیشینه اعتقادی و خانوادگی او و از سوی دیگر بر اساس بازنمایی شرایط سیاسی - اجتماعی و فرهنگی جامعه کجه جی و نسبت آن با روابط قدرت در عراق در نیمه دوم قرن بیستم ظهور و بروز یافته است.

- به نظر می‌رسد تاج‌الملوک شخصیت اصلی داستان هویتی موفق، و ودیان هویتی زودرس و منصور البادی هویتی دیررس دارد.

۲. ادبیات پژوهش

در این بخش، پیشینه علمی موضوع و تعریفی مختصر از رمان «بازمانده» تبیین می‌شود.

۲- ۱. پیشینه علمی پژوهش

در موضوع تحلیل گفتمان انتقادی کتاب‌های بسیاری به رشته تحریر در آمده است اما از آنجا که پیشینه پژوهش می‌بایست منطبق بر پایان‌نامه‌ها، مقالات و پژوهش‌ها باشد موارد زیر عنوان می‌شود:

جهانگیری و بندر ریگی زاده (۱۳۹۲) در مقاله‌ای با عنوان «زبان، قدرت و ایدئولوژی در رویکرد انتقادی نورمن فرکلاف به تحلیل گفتمان» پس از ارائه تعریفی مبسوط از تحلیل گفتمان به باورها و نظرات فرکلاف در این موضوع می‌پردازند.

الجادری (۲۰۲۰) در مقاله «تحولات الهوية في رواية «النبيذة» لإنعام كجه جی» به موضوع هویت در این رمان از دو منظر بررسی هویت ذاتی و هویت مکانی پرداخته است که با توجه به تکیه مقاله حاضر بر روش تحلیل انتقادی گفتمان و نوع پرداختن به انواع هویت، با این پژوهش تفاوت دارد.

بشیر (۱۴۴۵ ه) در مقاله «الواقعية و الخيال في رواية «النبيذة» لإنعام كجه جی» به امتزاج واقعیت و تخیل در رمان پرداخته و به کاربرد رموز، مثل‌ها و جملات عامیانه به زبان‌های عربی و فارسی اشاره نموده است.

جدوع (۲۰۲۰) در مقاله «تأنيث الحضارة - قراءة في رواية النبيذة للكاتب العراقية إنعام كجه جی» به موضوع امتزاج فرهنگی در قالب حضور شخصیت اصلی زن داستان که در چند کشور با فرهنگ‌های مختلف می‌پردازد که با موضوع مقاله حاضر به جز رمان «بازمانده» اشتراکی ندارد.

بدین‌سان آنچه فراروی مخاطبان است پژوهشی نو و تحلیلی بر موضوع هویت و انواع آن در رمان «بازمانده» کجه جی نویسنده معاصر عراقی با نظر به روش تحلیل گفتمان فرکلاف است که پیش ازین انجام نشده است.

۲- ۲. خلاصه رمان

داستان رمان «بازمانده» از واقعیت الهام گرفته شده است. شخصیت اصلی داستان دختری به نام تاج‌الملوک است که سیر زندگی، او را از ایران به عراق می‌کشاند و وی را تاریخ‌ساز می‌کند. تاج‌الملوک با ورود به حرفه روزنامه‌نگاری، خبرنگاری مشهور شده و موفق می‌شود تا اولین نشریه زنان عراق را منتشر کند. وی با شروع اعتراضات مردمی ضد استعمار انگلیس به صف مخالفان دولت می‌پیوندد و در پی آن مجبور به ترک کشورش می‌گردد. تاج‌الملوک به پاکستان می‌رود و

در رادیو کراچی مشغول به کار می‌شود. در کراچی با منصور البادی جوان فلسطینی رانده‌شده از قدس آشنا می‌شود. منصور که عاشق تاجی شده است از علاقه خود به او سخنی نمی‌گوید غافل از اینکه کراچی هم تاب تحمل استقلال و آزادی بی‌حدوحصر تاج‌الملوک را ندارد و او مجبور به مهاجرت به فرانسه می‌شود و منصور با عشقی سرشار در دل نسبت به تاج‌الملوک پنجاه سال روزگار می‌گذراند. شخصیت دیگر رمان ودیان، دختر نوازنده ویولونی است که بر اثر حادثه‌ای به خاندان صدام نزدیک می‌شود اما پسر صدام در پی آزار او، گوشش را کر می‌کند. ودیان پس از آشنایی با تاج‌الملوک در فرانسه خاطرات زندگی او را ورق می‌زند. او پس از سال‌ها منصور را پیدا می‌کند و از تاج‌الملوک به او خبر می‌دهد.

۲-۳. شیوه پژوهش

این پژوهش بر پایه روش تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف در سه سطح توصیف، تفسیر و تبیین انجام می‌پذیرد.

۳. نظریه هویت ماریسیا

در بحث از هویت نظریات مختلفی مطرح است اما از آنجا که پژوهش حاضر بر مبنای نظریه هویت ماریسیا انجام می‌پذیرد بر این نظریه چهار سطحی اکتفا می‌شود.

جیمز ماریسیا هویت را به‌عنوان یک ساختار خوددرونی با سازمانی پویا از سائق‌ها، توانایی‌ها، عقاید و تاریخچه فردی تصور می‌کند. وی به دلیل پیچیدگی مفهوم هویت، آن را بر اساس دو متغیر فرآیندی اکتشافی و تعهد، به چهار نوع وضعیت هویتی مفهوم‌سازی کرد. این چهار وضعیت عبارت‌اند از هویت مغشوش (سردرگمی)، هویت دیررس (وقفه)، هویت زودرس (بازدارندگی) و هویت موفق (اکتساب شده). (شکری و همکاران، ۱۳۸۶) چهار سطح هویتی ماریسیا بدین شرح‌اند:

۱-۳. **هویت مغشوش**^۱: به حالت بالاترکیفی در زندگی اطلاق می‌شود. در این وضعیت هویتی، اگر هم تعهدات نسبت به دیگران یا مجموعه‌ای از باورها و اصول وجود داشته باشد، بسیار کم است. در عوض تأکید عمده بر نسبییت و غنیمت شمردن لحظه است. (رک شهرآرای و پیری، ۱۳۸۴: ۱۲۰)

۲-۳. **هویت زودرس**^۲: «افرادی که هویت زودرس دارند هویت حاضر و آماده‌ای را می‌پذیرند و ضبط می‌کنند که یک فرد مقتدر آن را برایشان برگزیده است.» (اسنید و ویتون، ۲۰۰۳: ۷۳). فرد دارای وضعیت بازدارندگی یا زودرس، اگر با موقعیتی روبرو شود که در آن ارزش‌های والدین یا دیگران کارایی نداشته باشد، به‌سختی احساس ترس می‌کند. این افراد به میزان زیادی همخوانی، انعطاف‌پذیری و وابستگی به مراجع قدرت از خود نشان می‌دهند. (برزونسکی، ۱۹۹۸، ۱۱۲)

۳-۳. **هویت دیررس**^۳: در هویت دیررس هدف ایجاد مقداری فضای تنفسی برای جستجوی کامل‌تر خود روان‌شناختی و واقعیت‌عینی است. در اینجا نیاز است که فرد به بررسی و آزمون خود در تجاربش بپردازد تا دانش عمیقی درباره خویش به دست آورد. تعهدات، موقتاً بنا به دلایل معقولی کنار گذاشته می‌شود. بنابراین دیررسی، رها کردن آماده نیست به‌گونه‌ای که شخص

1. Diffused
2. Foreclosure
3. Moratorium

بدون هدف سرگردان شود، بلکه دوره فعال جستجوی هدف و آماده شدن برای تعهدات است. (شهرآرای، ۱۳۸۴: ۱۱۲)

۳ - ۴. **هویت موفق**^۱: به آخرین مرحله شکل‌گیری هویت اطلاق می‌شود. «این وضعیت از نظر تحولی پیشرفته‌ترین وضعیت تلقی می‌شود، زیرا افراد دوره‌ای از جستجوگری و اکتشاف فعال را پشت سر گذاشته و تعهدات روشنی ایجاد کرده‌اند.» (شهرآرای، ۱۳۸۴: ۱۱۵) «افرادی که هویت کسب شده دارند، قبلاً گزینه‌ها را بررسی کرده و به یک رشته ارزش‌ها و اهداف که خودشان آن‌ها را برگزیده‌اند، پایبند هستند و می‌دانند که چه راهی را در پیش گرفته‌اند.» (اسنید و ویبتون، ۲۰۰۳: ۷۲)

۴. تحلیل رمان بازمانده بر اساس نظریه فرکلاف

در این بخش رمان بر اساس نظریه سه سطحی فرکلاف تحلیل می‌گردد.

۴ - ۱. سطح توصیف

فرکلاف معتقد است «تحلیل زبان‌شناختی دامنه‌ای بسیار گسترده دارد که علاوه بر سطوح متعارف آن (نظیر واج‌شناسی، دستور زبان تا حد تحلیل جمله و واژگان و معناشناسی) مسائل فراتر از حد جمله در متن را نیز تحلیل می‌کند.» (فرکلاف، ۱۳۷۹: ۲۰) نظریه تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف در بخش زبان‌شناسی متأثر از ساختار دستور نقش‌گرای نظام‌مند «هلیدی»^۲ است. نگاه کلی «هلیدی» به زبان سه سطحی است: معنا، ساخت و آوا. وی سه سطح معناشناختی متناسب با مؤلفه‌های بافت موقعیت را فرانش بینافردی، فرانش تجربی و فرانش متنی عنوان می‌کند. در این مجال اندک صرف‌نظر از توضیح تک‌تک شش فرایند فرانش اندیشگانی (تجربی)، دو سطح دیگر معناشناسی با رمان تطبیق می‌گردد.

۴ - ۱ - ۱. فرانش اندیشگانی (تجربی)

اولین نقش زبان، نقش اندیشگانی است که برای بیان محتوا به کار می‌آید. «به‌واسطه این نقش است که گوینده یا نویسنده به تجربیاتش از پدیده‌های جهان واقعی تجسم می‌بخشد. فرانش تجربی (اندیشگانی) شامل شش فرایند مشتمل بر سه فرایند اصلی و سه فرایند فرعی است.» (فرشیدورد، ۱۳۹۶: ۶۵) فرایندهای اصلی شامل: مادی - ذهنی - ربطی و فرعی‌ها عبارت از رفتاری و لفظی و وجودی می‌باشند.

۴ - ۱ - ۲. فرانش بینافردی، وجهیت رابطه‌ای

در فرانش بینافردی گوینده از زبان به مثابه ابزاری برای ورود خود به رویداد گفتاری بهره می‌جوید. در این مجال با تقسیم‌بندی فرانش بینافردی به وجه جملات و وجهیت رابطه‌ای مواردی به اختصار بیان می‌گردد.

وجهیت: «عموماً می‌توان وجهیت را به‌عنوان نیروی بالقوه زبان برای انعکاس نگرش گوینده یا نویسنده درباره گزاره‌های بیان‌شده تعریف کرد.» (نورگو و دیگران؛ ۱۳۹۴) وجهیت توسط عناصری

1. Achieved

2. Halliday

به نام وجه در کلام انعکاس می‌یابد. «بارزترین عنصر وجهی وجه فعل است. وجه فعل صورت یا جنبه‌هایی از آن است که بر اخبار، احتمال، امر، آرزو، تمنا، تأکید، امید و برخی امور دیگر دلالت می‌کند.» (فرشیدورد ۱۳۸۴: ۳۸۰) در زبان عربی بر وجه اخباری، التزامی و امری اتفاق نظر وجود دارد.

– **وجه فعل:** در رمان «بازمانده» اکثر جملات با نوعی التفات از ماضی به مضارع و برعکس، روایت می‌شوند که از نوع وجهیت اخباری بوده و وقوع یا عدم وقوع فعل را با قطعیت بیان می‌کند؛ مانند: «احبت تاج‌الملوک مجالس الرجال منذ ان كانت صغيره. تخرج الی المدرسه و تمر بالمقاهی. تشتري نظاره شمسیه» (کجه جی، ۲۰۱۸: ۵۸) کاربرد امری و التزامی در رمان بسیار اندک است به نحوی که به‌عنوان مثال در ده صفحه آغازین متن رمان حدود ۶۰ درصد افعال، مضارع و ۴۰ درصد ماضی به کار رفته این در حالی است که فعل امر فقط یک‌بار آن هم در ضرب‌المثل مورد استفاده قرار گرفته است: «علی دق الطبل خفی یا رجلی» (همان: ۱۶) که گستره وجهیت اخباری در رمان را آشکار می‌سازد.

– **وجه جمله:** اگر در تقسیم‌بندی دیگری جمله را به سه وجه خبری، پرسشی و امری دسته‌بندی کنیم؛ در تحلیل رمان «بازمانده» می‌توان گفت بیشترین کاربرد مربوط به جملات خبری است این در حالی است که تقریباً از جملات با وجه امری تهی است. در موارد بسیاری نویسنده از شیوه دیالوگ‌گویی بین شخصیت‌ها استفاده کرده است که در آنها از شیوه استفهامی استفاده شده که در اغلب موارد غرض بلاغی از آن منظور نیست. «– این تاج‌الملوک خانم؟– هربت منک و من باریس و ذهبت عند ابنتها. – معقول؟– سافرت الی تونون.» (کجه جی، ۲۰۱۸: ۱۴۵) در یک تخمین حدودی در ده صفحه نخست متن رمان تمامی جملات خبری هستند و فقط شش مورد جمله سؤالی به کار رفته است.

۴-۱-۳. فرانش متنی

نقش سوم فرانش متنی است که از طریق آن، رمان به خلق متن می‌پردازد. «در این شرایط گفتمان ممکن می‌شود؛ زیرا گوینده یا نویسنده می‌تواند متن را تولید کند و شنونده و یا خواننده می‌تواند آن را تشخیص دهد.» (هلیدی و حسن: ۱۳۹۳: ۱۲۱) «هلیدی» روابط میان‌بندها را به دو گونه درونی و بیرونی تقسیم می‌کند. سطح بیرونی بند را زیر عنوان انسجام بررسی می‌کند. «عوامل انسجامی که پاره‌ای مختلف متن را به هم می‌پیوندد به خواننده یا شنونده در ادراک متن یاری می‌رساند و عبارت از ارجاعات درون متنی و برون متنی، حذف، جایگزینی، تضاد، هم‌معنایی و تکرار است و اما روابط درون متنی به ساختار موضوعی (آغاز و آویزه) و ساختار اطلاعات گفتمان تقسیم می‌شود.» (روبینز؛ ۱۳۹۳: ۳۱۸).

۴-۱-۳-۱. **روابط درون متنی:** «هر جمله به صورت طبیعی ساخت اطلاعاتی بی‌نشان دارد که می‌توان با حرکت دادن عناصر جمله (و تغییر جایگاه آنها)، از آن شکلی نشان‌دار به وجود آورد. استفاده از ساخت‌های نشان‌دار یکی از ابزارهایی است که گوینده برای افزایش بار معنایی کلام یا برجسته کردن معنایی خاص از آن بهره می‌گیرد.» (صدقی و دیگران، ۱۴۰۰: ۲۲۶)

مبتداسازی: از موارد مطرح در بحث روابط درون متنی موضوع ساختار اطلاعاتی است. «ساختار اطلاعاتی بخشی از دستور جمله است. در این بخش گزاره‌ها بر اساس وضعیت ذهنی شرکت‌کنندگان در کلام با ساختارهای واژی - دستوری جفت می‌شوند. ساخت اطلاعاتی با تعیین توالی سازه‌ها در نظام جمله متناسب با بافت موقعیت و انگاره‌های شرکت‌کنندگان در گفتگو می‌تواند بر نحو و معنای جمله تأثیر بگذارد» (همایونی، ۱۳۹۹: ۱۶۸). در این میان مبتداسازی از موضوعات قابل طرح است که به دو نوع مبتداسازی از نوع ضمیر گذار و مبتداسازی فاعلی تقسیم می‌شود. «در مبتداسازی از نوع ضمیر گذار سازه جمله از بستر مفعولی (مستقیم یا غیرمستقیم) در جایگاه مبتدا می‌نشیند و واژه‌بست ضمیری در جمله‌واره ماتریسی حتماً ذکر می‌شود» (اندرسون، ۲۰۱۶: ۱۱۶). «در این نوع مبتداسازی هم جایگاه سازه و هم نقش آن تغییر می‌کند» (همایونی، ۱۳۹۹: ۱۸۲). در رمان «بازمانده» موارد بی‌شماری از این کاربرد به چشم می‌خورد از جمله: «أبوه لم یهتم بحمل اللقب» (کجه جی، ۲۰۱۸: ۸۶) و یا «جارتی فی الطاولة لم تتوقف عن الهمس» (همان: ۱۱۸) اما در توضیح مبتداسازی فاعلی چنین عنوان شده است: «در زبان عربی در حالت بی‌نشان فعل در ابتدای جمله قرار می‌گیرد بدون نیاز به ضمیری که قبل از آن بیاید. به طوری که فعل به تنهایی یک جمله را تشکیل می‌دهد. در این فرایند مبتداسازی از بستر فاعلی اتفاق می‌افتد و سبب برجسته شدن فاعل می‌گردد.» (اندرسون، ۲۰۱۶: ۱۱) مانند این جملات در رمان «بازمانده»: «تتصفح مجلدتها و تستشق حبرها. تمسح بها جبینها» (کجه جی، ۲۰۱۸: ۶۶) و یا «یدیر یوسف وجهه عنی» (همان: ۱۰۸) با دقت در متن رمان «بازمانده» می‌توان دریافت که کاربرد مبتداسازی فاعلی به مراتب از مبتداسازی ضمیر گذار بیشتر است.

۴-۱-۳-۲. روابط برون متنی: انسجام، ابزار زبانی است که ویژگی متنیت را فراهم می‌کند. «انسجام یک رابطه معنایی است اما همانند دیگر اجزای نظام معنایی از طریق نظام دستوری، واژگانی و پیوندی تحقق می‌یابد.» (هلیدی، ۱۹۷۶: ۵ و ۶) به طور اختصار اینکه انواع انسجام را می‌توان در سه گونه «انسجام واژگانی»، «انسجام دستوری» و «ارتباط منطقی بین جملات» بیان کرد که در اینجا به مواردی از انسجام دستوری و واژگانی در رمان اشاره می‌کنیم.

- انسجام دستوری: موضوع ارجاع‌ها و حذف در متن، زیرمجموعه انسجام دستوری تحلیل می‌شود. - ارجاع: ارجاع‌ها در رمان «بازمانده» اغلب درون متنی و به ماقبل است؛ مانند: «تدخل الممرضة و هی تدفع عربة قیاس الضغط» (کجه جی، ۲۰۱۸: ۱۸) در اینجا «هی» به «الممرضة» ارجاع داده شده است؛ و یا «تشییر مدام شامبیون إلى الجرائد... لاتفهم ودیان قصدها» (همان: ۱۹) ارجاع ضمیر به مدام شامبیون است که ارجاع به ضمیر درون متنی و به ماقبل است.

- حذف: حذف در زیرمجموعه انسجام دستوری، در رمان بازمانده (النبیذه) تقریباً موضوعیت ندارد و نویسنده بیشتر به دنبال روایت یک ماجرای رئال است تا خلق متنی ادبی و به کارگیری شگردهای حذف و مجهول سازی و سانسور و غیره.

- **انسجام واژگانی:** انسجام واژگانی نیز در بحث‌های معنایی شامل هم معنایی، تضاد معنایی و شمول معنایی متبلور می‌شود. در بررسی رمان «بازمانده» مواردی از هم معنایی و تضاد معنایی به چشم می‌خورد اما شمول معنایی کاربرد خاصی ندارد.

- **روابط معنایی:** «هم معنایی موردی است که در آن واژه‌ها دارای معنای یکسان می‌باشند. پیدا نمودن موارد هم معنایی مطلق امر مشکلی است بنابراین در عالم واقعی در پی روابط هم معنایی تقریبی بین واژه‌ها هستیم.» (فرکلاف؛ ۱۳۹۹: ۵۹) در «حملنا علم الثورة» ضد الامة.. شمرنا السلاح بوجه العثمانيين و ضحينا بشابنا و صبغنا اديم الصحرا العربية بدماء ابطالنا.» (کجه جی، ۲۰۱۸: ۱۵۶). الثورة، السلاح، ضحينا، دماء و ابطالنا در یک دامنه معنایی قرار دارند. دو واژه تهدم و تخریب در عبارت: «اخذت طائرات اعداءهم تهدم دورهم و تخریب معاملهم و ...» (همان: ۱۵۶) نیز هم معنا هستند. در سطرهای رمان مواردی از تضاد معنایی به ویژه افعال متضاد هم به چشم می‌خورد: «أضواء ملونة تشتعل و تنطفئ مع اللحن.» (همان: ۱۱۷) و یا «يرفع درجة الصوت ثم يخفضه.» (همان: ۱۶۸) و یا «مددت يدى خشية لا رغبة.» (کجه جی، ۲۰۱۸: ۱۱۸) همچنان که پیشتر اشاره شد نمونه‌های بارزی از کاربرد شمول معنایی در انتخاب واژگان به چشم نمی‌خورد.

علاوه بر موارد ذکرشده، تحلیل ویژگی‌های بلاغی مانند استعاره، کنایه و تشبیه در تکمیل تحلیل واژگانی رمان در بخش توصیف حائز اهمیت است.

- **استعاره:** «مراد از استعاره کل صورت‌های مجازی بیان است؛ یعنی همه اقسام تشبیه و استعاره و نماد و تمثیل.» (منتظری و دیگران؛ ۱۳۹۷: ۱۴۰) الفاظ مرتبط با سیاست در رمان بسامد بالایی داشته که برخی کاربرد نمادین دارند. به‌عنوان مثال «الصحو» که برای مدینه به کار برده شده نماد بیداری و افزایش آگاهی سیاسی مردم است و یا واژه «الربيع» در مفهوم بیداری سیاسی و انقلاب در جامعه به کار رفته این در حالی است که نویسنده از تشبیه در موارد بسیاری بهره برده است به‌عنوان نمونه ودیان از قول استاد موسیقی‌اش شوق به ابزار موسیقی را به تعصب سرباز به سلاحش تشبیه می‌کند: «يقول (مدام يانا) ان حرص الموسيقى على تلميح آلة العزف مثل حرص الجندي على تسليح سلاحه و جاهزية بندقيته.» (همان: ۱۸۵) کجه جی در موارد بسیاری نیز از کنایه بهره برده است مانند این جمله ودیان در توصیف تاج‌الملوک: «توقع ان ترفع السماعة و لكن تاجى كانت تطبخ طبقها على مهل. لن تزدرد لقمة اللهفة كيفما اتفق» (همان: ۲۶۵) یعنی تاجی لقمه حسرت را لله بختکی برنمی‌داشت که کنایه از تصمیم‌گیری سر حوصله و پرهیز از عجله است. منصور البادی نیز در جمله‌ای کنایه‌آمیز به زجرکشیدن در فراق تاجی اشاره می‌کند: «للبعض من الصور قدرة على التعذيب مثل أصحابها مثل صاحبها.» (همان: ۲۶۹)

۴-۲. سطح تفسیر

«ارتباط متن با ساختارهای اجتماعی در قالب صورت‌های لفظی و جملات نمود می‌یابد. لازم است برای اینکه در تحلیل گفتمان انتقادی از تحلیل و تشریح بافت ظاهری و کلام فراتر رفت، با بیرون از متن یعنی بافت موقعیتی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی سروکار داشته باشیم.» (کلانتری، ۱۳۹۰: ۲۲) از مسائل مورد نیاز در بخش تفسیر دانش زمینه‌ای است. «در زندگی برای درک و فهم مطالب جدید از آشنایی پیشین با زمینه‌های موضوع مورد نظر بهره می‌گیریم. این

آشنایی پیشین با مسائل مختلف را به دانش پیش زمینه‌ای تعبیر می‌کنند» (یارمحمدی، ۱۳۸۳: ۳۴). در اشاره به پیش زمینه‌های ذهنی و فکری نویسنده می‌توان به حضور وی در مدرسه راهبه‌ها در بغداد اشاره کرد که به نوعی او را از رسوخ اندیشه‌های اسلامی دور کرده و مفاهیمی چون حجاب را در زندگی وی کمرنگ نموده است. نگرشی که در توصیف تاج‌الملوک و مقاومت وی در پوشیدن عبا علی‌رغم اصرار همسر مادرش و در صفحات بعدی داستان در توصیف نوع پوشش تاجی که شباهت به زنان اروپایی مدرن دارد شاهدیم. از دیگر پیشینه‌های ذهنی نویسنده حرفه او به‌عنوان یک روزنامه‌نگار است که وی را به سمت نگارش رمانی با رنگ و بوی سیاسی و بیان جریان‌ات سیاسی در عراق، ونزوئلا، پاکستان و. سوق داده است.

فرکلاف همچون دیگر نظریه‌پردازانی که با مفهوم بینامتنیت سروکار دارند بر این باور است که متن را نمی‌توان در خلأ و خارج از روابط بینامتنی (و بیناگفتمانی) آن فهم یا تحلیل کرد؛ به باور فرکلاف «کاربردهای زبان همواره بر ساختارهای گفتمانی پیش از خود بنا شده‌اند» (فرکلاف، ۱۹۹۲: ۸۵). در رمان موارد بسیاری از بینامتنیت عنوان شده است که در این مجال اندک، تنها به چند مورد اشاره می‌شود.

۴ - ۲ - ۱. **بینامتنیت در رمان «بازمانده»:** در آغاز داستان نویسنده صحنه حضور تاج‌الملوک در بیمارستان را برای خواننده ترسیم می‌کند. تاج‌الملوک در بیمارستان متوجه می‌شود دو اتاق آن‌طرف‌تر «بن بلا» رئیس‌جمهور پیشین الجزایر بستری است. تاجی که سال‌ها قبل، از سوی همسر فرانسوی‌اش مأمور ترور بن بلا شده اما ترور را به فرجام نرسانده بود، خاطرات آن روزها را مرور می‌کند. «احمد بن بله الذی کان رئیساً للجزائر» (کجه جی، ۲۰۱۸: ۲۰) محمد احمد بن بلا رهبر سیاسی جنگ استقلال الجزایر، نخستین نخست‌وزیر و نخستین رئیس‌جمهور انتخابی الجزایر بود که بدون شک قهرمان این کشور بود (مرل، ۱۳۵۲: ۱). تاج‌الملوک در لحظه ترور بن بلا درنگ می‌کند و به عواقب ماجرا می‌اندیشد و اینکه آیا به دستور همسر فرانسوی‌اش در قتل مسلمانی هم کیش و آیین خود شریک شود؟ او که متأثر از هویت ملی - میهنی برخلاف منافع خود، بر ضد دولت نوری سعید در تظاهرات شرکت کرده و از وطنش رانده شده و یا زنان مسلمان را برای دفاع از مسلمانان فلسطین تحت اشغال فراخوانده بود، نمی‌توانست دستش را به خون بن بلا آلوده کند. «تزامت الأفكار فی رأسی. تذکرت شهداء الوثبة فی بغداد.. هل أنا أقرب إلى هولاء الفرنسيين من مسلم مثلی؟» (کجه جی، ۲۰۱۸: ۲۸۷) تاج‌الملوک در بیمارستان به یاد روزها و خاطرات زندگی‌اش می‌افتد و ماجراهایی که در گذر سال‌ها برایش اتفاق افتاده مانند فیلمی از خاطرش می‌گذرد. وی به یاد می‌آورد که وقتی اخبار ناآرامی‌های الجزایر را دنبال می‌کرد در ذهنش به جمع تظاهرکنندگان در بهار عربی می‌پیوست؛ همچون زمانی که در قیام «جنبش» (الوثبة) در بغداد شرکت داشت. «لا تعرف مارتین شامبیون کیف انقضت تلك الليلة. تابعت الاخبار... سارت حتى جاده الحبيب بورقيه فی تونس و وصلت میدان التحرير فی القاهرة. ... تمنى نفسها مرفوعة علی الاکتاف. تماما مثل وثبة كانون فی بغداد» (کجه جی، ۲۰۱۸: ۱۲). در اینجا نویسنده اشاره ای به قیام «جنبش» (الوثبة) در عراق داشته است. در سال ۱۹۴۷ انتخابات مجلس در عراق برگزار شد و شمار زیادی از طرفداران دولت در

این انتخابات دارای کرسی شده و این عامل موجب نارضایتی احزاب مخالف شد. با تشدید اعتراض‌های مخالفان به اقدامات دولت در مذاکره با انگلیس و اعطای امتیازات به این کشور برای حضور در عراق، در روز ۲۳ کانون ثانی تظاهرات گسترده‌ای با حضور جمع پرشماری از دانشجویان و کارگران و زنان در خیابان‌های بغداد آغاز گردید که به «الوثبه» نام‌گذاری شد. (حمدی الجعفری؛ ۲۰۰۰: ۴۵ - ۶۴) تاج‌الملوک متأثر از هویت ملی - میهنی، همواره ماجرای خیزش‌های مردم عراق و دیگر کشورهای اسلامی را دنبال می‌کند و با پیروزی‌هایشان شاد و با جنگ و اشغال آنها اندوهگین می‌شود. وی نسبت به قحطی و مشکلات معیشتی مردم عراق در قالب نگارش مقاله در روزنامه‌اش واکنش نشان می‌دهد و بی‌تفاوتی حاکمان در کمبود نان و غذای مردم را به ماجرای ملکه فرانسه همانند می‌کند. «روت (تاجی) فی المقال حکایه ماری انطونایت؛ سمعت الملکه جموع الشعب الجائعه تصرخ تحت نافذه قصرها تطالب بالخبز. فقالت لحاشيتها: لماذا لاياکلون الییسکویت؟» (کجه جی، ۲۰۱۸: ۹۹ و ۱۰۰) «ماری آنتوانت (۱۷۵۵ تا ۱۷۹۳) واپسین ملکه پیش از انقلاب کبیر فرانسه، اشراف‌زاده، ولخرج و خوش‌گذران بود که از روند جامعه آگاهی چندانی نداشت.» (تسویگ، ۱۳۹۵: ۳۴۰) تاج‌الملوک به‌عنوان شهروندی دغدغه‌مند در همه حوادث سیاسی و اجتماعی فعال بوده و به نقش‌آفرینی می‌پردازد.

انعام کجه جی در توصیف ویژگی‌های تاج‌الملوک گاهی به حد اغراق رسیده تا آنجا که برای ملموس تر کردن توصیفات خود از برخی نماد یا اسطوره‌ها بهره برده است؛ مانند همانند کردن تاج‌الملوک به مدوسا. «کانها میدوزا {مدوسا} او هکذا کانت تری نفس مدوسا یا میدوزا» (کجه جی، ۲۰۱۸) مدوسا در اساطیر یونانی و به معنی فرمانروا است. اسطوره مدوسا بر روی سرش به جای مو مار روئیده بود و هر کس که به چشمانش خیره می‌شد، تبدیل به سنگ می‌گردید. (کوپفر، ۱۳۷۶: ۷۶) کجه جی با این توصیف بیان می‌کند که تاج‌الملوک با استعدادها و جذابیت‌های ظاهری خود سحر و جادو می‌کند.

۴-۳. سطح تبیین

«تبیین، گفتمان را به‌عنوان کنش اجتماعی توصیف می‌کند و نشان می‌دهد که چگونه ساختارهای اجتماعی گفتمان را تعیین می‌بخشند؛ همچنین تبیین نشان می‌دهد که گفتمان چه تأثیرات بازتولیدی می‌تواند بر آن ساختارها بگذارد، تأثیراتی که منجر به حفظ یا تغییر آنها می‌شود.» (فرکلاف، ۱۳۷۹: ۲۱۴) تاج‌الملوک شخصیت اصلی رمان «بازمانده» دختری است که پس از آنکه مادرش از نگاه آلوده شوهرش به دخترک نوجوان بیمناک است او را به خانواده دوستش که پزشک است می‌سپارد تا هم به خانم پزشک در رسیدگی به بیماران کمک کند و هم از دسترس شوهرش دور و در امان باشد غافل از اینکه در آن خانه ماجرای جدیدی در زندگی تاجی شکل می‌گیرد و تا آنجا ادامه می‌یابد که به دفتر نوری سعید راه می‌یابد و از اسرار و راز و رمز سیاست آگاه می‌شود و مجله افتتاح می‌کند. آشنایی تاج‌الملوک با نوری سعید و رفت و آمد به دربار، جهانی نو پیش رویش باز می‌کند. «لامهرب لتاجی من حکایات نوری السعید. تصنی إلیه یاهتمام و تترکه یشکل عقلها. کانه یعرف کل شیء... یقرأ صحافة لندن و القاهرة و أنقرة... تلک دنیا آخری تلوح من وراء

الحدود» (کجه جی، ۲۰۱۸: ۱۰۲ - ۱۰۳) آشنایی تاج‌الملوک با نوری سعید دیدی تازه و متفاوت با قبل به او داده که در مسیر شکل‌گیری هویتش نقش بسزایی دارد. به گفته انعام کجه جی ماجرای رمان «بازمانده» برگرفته از واقعیت است. گرچه تاج‌الملوک نسبت به حوادث سیاسی در عراق آگاه بوده و بیان شدت تأثر وی نسبت به اتفاقات در این کشور از علاقه بسیار زیاد تاجی به میهنش حکایت دارد اما در ورای روایت رمان، این کجه جی است که از زبان تاج‌الملوک سخن می‌گوید و احساساتش را در قالب واکنش‌های تاجی ابراز می‌کند. کجه جی که به فرانسه مهاجرت کرده و دلتنگ عراق و دلشکسته از جنگ و ویرانی در کشورش است در قالب شخصیت اصلی داستان تمایلات و دغدغه‌های خود را بازگو می‌کند. وی صحنه عکس‌العمل تاج‌الملوک و ودیان در مقابل شنیدن خبر حمله به عراق را چنان زیبا توصیف می‌کند که گویی خواننده در منزل تاجی حاضر است و سکوت سنگین حاکم بر فضای خانه را احساس کرده و متأثر می‌شود: «رأینا الحشود و حاملات الطائرات و البوارج تتجه نحو الخليج... القاذفات تنطلق و تصفر بالتتابع تحیل لیل المدینه نهارا... هزررت التاجی ففتحت عینها. من نظرة واحدة فهمت أن مانخشاہ وقع. - قربانک یا ربی ... سترک... تتمم بالآیات» (کجه جی، ۲۰۱۸: ۲۹۸). این توصیف زیبا و دقیق از تجربه خود نویسنده و تأثر او نسبت به این واقعه نشأت می‌گیرد که از زبان شخصیت‌های داستان منعکس شده است. از سوی دیگر انعام کجه جی رمان‌نویس عراقی که در فرانسه زندگی می‌کند و با فرهنگ غربی از نزدیک آشناست در کنار نقد تفکرات سنتی در جامعه مردسالار عراق، با سخن درباره «امینه» وکیل زن عراقی، نمونه زن عرب موفق را به شکل تأیید از زبان تاج‌الملوک معرفی می‌کند. «صدیقة یعتمد علیها؛ محامیة شابة عیندة تثیر الإعجاب... کانت أول مسلمة تسوق سيارتها فی شوارع بغداد... أمینة، الشیوعیة، أول إمره فی اللجنة المركزية للحزب...» (کجه جی، ۲۰۱۸: ۱۶۰) و یا زمانی که از تغییر در حق اعطای نشان به زنان در این کشور برای نخستین بار سخن می‌گوید: «عدلوا القانون الذی کان بقصره علی الرجال وضعوا الوسام لأول مره فی تاریخ العراق علی صدر المره» (همان: ۷۴). در ضمن کلام تاج‌الملوک می‌توان دریافت که جامعه مؤنث عراق در انتظار تغییر در وضع موجود و شکستن حصار مردسالاری به دور زنان است. به طوری که شاهد حضور دختران نسل جوان عراقی در تظاهرات ضد دولتی و شرکت در تعیین سرنوشت کشورشان هستیم. «تأتی من صوب الباب الشرقي زهریات بصدریات سود یرفن لافتة الثانویة الشرقیة و المدیرة التی خافت علی بناتها و منعت إشتراكهن فی المظاهرات السابقة فتحت بنفسها بوابة المدرسة هذه المره و سارت فی مقدمتهن... تدمع عیون الطالبات من التاثر تشعیر کل واحدة منهن علی صغر سنها بأنها تشارك فی رسم مستقبل بها و لبناتها» (کجه جی، ۲۰۱۸: ۱۳۸). در این بخش از رمان تغییر در تفکر سنتی در فرهنگ عراق و ورود زنان به عرصه سیاسی در این کشور کاملاً مشهود است. حضوری که قطعاً در تغییر هویت دختران نسل جوان این کشور و ایجاد هویتی انتخاب‌گر و مستقل در آنان تأثیر خواهد داشت. تاج‌الملوک برگرفته از هویت جنسیتی خود، باور دارد که زنان همانند مردان می‌توانند در عرصه‌های سیاسی و اجتماعی مؤثر باشند. آنجا که در بیانیه‌ای خطاب به زنان عرب، آنان را به جهاد در حمایت از فلسطین دعوت می‌کند. دعوت تاج‌الملوک از زنان عرب برای حضور در این «جهاد مقدس»، چنانچه خودش نام گذاشته، نشان از ایدئولوژی او و در حقیقت دیدگاه کجه جی در خصوص لزوم حضور اجتماعی و سیاسی زنان نه فقط در میهن خود بلکه در

عرصه بین‌المللی و حمایت از مظلومان عالم دارد. در حقیقت کجه جی از طریق شخصیت تاج‌الملوک درصدد است که اعتراض زنان را از مسئله‌ای جنسیتی محض یا موضوعی صنفی به مسئله‌ای سیاسی-اجتماعی مبدل کند و تابوهای دست‌وپا گیر زنان را به چالش بکشد. وی از طریق تاج‌الملوک به‌عنوان یک زن موفق می‌خواهد بگوید که نیمی از جامعه سنتی کشورش که زنان باشند، فلج شده است و این سرمایه عظیم در جهت نقش‌آفرینی همه جانبه مغفول مانده است. در حقیقت وی می‌خواهد از طریق زبان رمان به این بخش آگاهی بخشی کند و آنها را به عرصه‌های اجتماعی و سیاسی و بین‌المللی فرابخواند تا کنشگری کنند.

۴-۳-۱. تحلیل هویتی شخصیت‌های رمان: کنکاش در اتفاقات زندگی هر یک از شخصیت‌های رمان و نحوه برخورد آنها در شرایط مختلف، ابعادی از شخصیت و هویت آنان را نمایان می‌سازد. تاج‌الملوک شخصیت اصلی رمان «بازمانده» پس از تجربیات بسیار از کودکی تا جوانی، به انسانی خودساخته و با اعتماد به نفس بالا مبدل شده که وارد عرصه اجتماعی و به دنبال آن صحنه سیاسی می‌شود. از نظر تقسیم‌بندی وضعیت هویت از نظر مارسیا به وضعیت هویت مغشوش، زودرس، دیررس و موفق، به نظر می‌رسد تاج‌الملوک تا پیش از تصمیم قطعی برای پیوستن به صف مخالفان دولت، دارای هویت دیررس بوده است. «در این نوع هویت هدف ایجاد مقداری فضای تنفسی برای جستجوی کامل‌تر خود روان‌شناختی و واقعیت‌عینی است. در اینجا نیاز است که فرد به بررسی و آزمون خود در تجاربش بپردازد تا دانش عمیقی درباره خود به دست آورد.» (مارسیا؛ ۱۹۹۳) این تحلیل از آنجا به دست می‌آید که تاج‌الملوک که تجارب تلخ ترک شدن از سوی پدرش، ازدواج مادرش با مردی عرب و کوچ اجباری به عراق و تحمل رفتار نادرست شوهر مادرش را پشت سر گذاشته به دنبال آزمون خود در موارد مختلف است؛ مانند هنگامی که به حمایت نوری سعید دفتر مجله افتتاح می‌کند اما نگران واکنش مادرش پس از مطلع شدن است، واکنشی که ناشی از تفکر سنتی پذیرش مردسالاری از سوی زنان جامعه از جمله مادر تاج‌الملوک بوده و از نوظهور بودن حضور جنس مؤنث در نقش‌های سیاسی و اجتماعی جامعه عراق نشات گرفته است. «- امی، سوفی، هده مجله ایتتک! - من این جئت بالفلوس؟ - معونة من الدیوان الملکی- تاجی، لن تکذبی علی! - والله العظیم من البلاط- و کیف وصلت البلاط؟ - أنا صحفیه یا امی ...» (کجه جی، ۲۰۱۸: ۹۶). همین‌طور در هنگامی که به پشتوانه حمایت‌های نوری سعید برای خودش دفتر مجله راه اندازی می‌کند، دانشجویان معترض به دولت از او می‌خواهند از نارضایتی‌ها بنویسد اما در ابتدا او بین حمایت از نوری سعید و یا سوگیری به سمت معترضان مردد می‌ماند؛ در همه این مراحل گویا تاج‌الملوک وضعیت هویت دیررس را طبق تعریف مارسیا داراست. به نظر می‌رسد وی پس از افتتاح مجله‌اش که نخستین مجله زنان در بغداد است؛ به علت نبود تجربه مشابه در بین زنان عراقی پیش از خود، با احتیاط عمل می‌کند و در ضمن عدم پذیرش برخی هنجارشکنی‌ها در آغاز راه فعالیت اجتماعی و سیاسی خویش مانند پوشیدن لباس فاخر در جلسات رسمی دربار طبق خواسته نوری سعید، جوانب احتیاط را برای محروم نشدن از حمایت‌های دربار لحاظ می‌کند؛ گویا کجه جی با این روایت قصد دارد به دقت تاج‌الملوک در نحوه برساختگی هویت جنسیتی و

اجتماعی خود به عنوان یک زن اشاره نماید؛ آنجا که ضمن اقدام به برخی هنجارشکنی‌ها، در مواردی پا را از اصول و معیارهای فرهنگی و خانوادگی فراتر نمی‌نهد. این رصد اوضاع و کسب تجربه در ادامه راه، او را به مرحله‌ای از رشد هویتی می‌رساند که تصمیم می‌گیرد برخلاف میل و سیاست نوری سعید به جمع مخالفان دولت بپیوندد و در تظاهرات ضد حکومت شرکت کند. «مقالات ناریه لن تغفر لها خطیئة إشتراكها فی وثبة كانون. لامکان للندم..» (کجه جی، ۲۰۱۸: ۱۵۸). «مرحله هویت موفق از نظر تحولی، پیشرفته‌ترین وضعیت تلقی می‌شود. افرادی که هویت کسب‌شده دارند قبلاً گزینه‌ها را بررسی کرده و به یک رشته ارزش‌ها و اهداف که خودشان آن‌ها را برگزیده‌اند، پایبند هستند. این افراد می‌دانند که چه راهی را در پیش گرفته‌اند.» (اسنید و ویتون؛ ۲۰۰۳) نمود هویت موفق در تاج‌الملوک را همچنین در پاریس شاهدیم که قرار است در ادامه جاسوسی، به ترور بن بلا رئیس‌جمهور الجزایر دست بزند اما در آخرین لحظات تصمیم می‌گیرد او را ترور نکند و پای انتخابش می‌ایستد و دستش را به خون هم دین و آیین خود آلوده نمی‌کند. «جاء أحمد بن بلة و عرفته من الصور.. فی لحظات قصار هی البرهة بین زفیر فاسد و شهیق نقی. استعادت مارتین شامبیون رندها. لم تتردد کثیرا و هی تنکت وعدھا لفرنسا. إنها جریمة قتل و هی لن تكون شریكة فیها.» (کجه جی، ۲۰۱۸: ۲۸۷ و ۲۸۸) در متن رمان اشاره شده که «استعادت مارتین شامبیون رندها» که کاملاً با تعریف هویت موفق از نظر ماریسا منطبق است.

ودیان، شخصیت دیگر رمان که تجربه حضور و نظارت دقیق پدری مهربان را در کودکی‌اش دارد، زمانی که به گروه ارکستر می‌پیوندد و به نوازندگی به عنوان سرگرمی موردعلاقه‌اش مشغول می‌شود، دارای هویتی زودرس است. طبق تعریف «هویت زودرس به افرادی اطلاق می‌شود که خود را به ارزش‌ها و اهدافی متعهد ساخته‌اند بدون اینکه گزینه‌های دیگری را بررسی کرده باشند.» (اسنید و ویتون، ۲۰۰۲) و دیان اگرچه به نوازندگی علاقه دارد اما به سفارش پدرش به این حرفه رو می‌آورد. «فرد دارای وضعیت بازدارندگی یا زودرس اگر با موقعیتی روبرو شود که در آن ارزش‌های والدین یا دیگران (مراجع قدرت) کارایی نداشته باشد به سختی احساس ترس می‌کند» (برزونسکی؛ ۱۹۹۸). و دیان در زمانی که پس از آسیبی که پسر صدام به شنوایی‌اش وارد می‌کند در برابر اتهامی که به او زده می‌شود و او راهی برای رفع آن اتهام به عفتش ندارد، در برابر توییح برادرانش سکوت می‌کند و شرم تحمیلی را می‌پذیرد: «أحداث مع أمی مساء کل خمیس. ... أسأل عن إخوتی ... مازالوا یعاقبوننی علی براءتی. لاثمة لی و لاصدقات کثیره. اشترک معهم فی معاقبه نفسی.» (کجه جی، ۲۰۱۸: ۲۵۴) و دیان از آن پس سر در لاک خود فرو می‌برد و پس از رها شدن از سوی نامزدش از هر مردی دوری می‌کند و کاملاً به سمت خودسانسوری می‌رود. به طوری که هر بار در برابر اصرارهای تاج‌الملوک برای تن دادن به ازدواج، میل درونی‌اش را پنهان می‌کند و تظاهر می‌کند که هیچ علاقه‌ای به ارتباط با هیچ مردی ندارد. «حضن تاجی واسع و حنون. تحمل همی و تتمنی لو تلصقنی بای شاب من أبناء معارفها و جیرانها. ... ماذا أقول لها؟ أنا کلی احساسیس یا تاجی... لیتنی لم أعرف رجلا من قبل» (همان؛ ۲۵۵) و دیان در رمان نمونه زن ذلت‌پذیر عراقی معرفی شده است که قضاوت به ناحق جنس مذکر یعنی برادرانش را بی‌چون و چرا می‌پذیرد و در مقابل سخن ناروا تسلیم می‌شود. در حقیقت کجه جی قصد دارد پذیرش تفکر مردسالاری از سوی زنان را به نقد بکشد و

با ذکر مواردی از سرکوب احساسات و دیان توسط خودش، زجر درونی او را در پی این پذیرش اجباری که ناشی از ایدئولوژی خانواده سنتی عرب عراقی است به مخاطب نشان داده و این تفکر را رد کند.

یکی دیگر از شخصیت‌های رمان منصور البادی است. منصور در داستان به‌عنوان عاشقی معرفی شده که به تاجی علاقمند بوده و با گذر سال‌ها و دوری از وی و حتی ازدواج و فرزنددار شدنش هرگز او را فراموش نکرده و در سر رویای وصال او را دارد. هویت ملی - میهنی در منصور در پی اشغال فلسطین و ناامیدی از بازگشت به میهنش نمود بسیاری دارد. منصور بر اساس ایدئولوژی خود که متفاوت با تفکر سنتی مردسالاری عربی است شیفته جذابیت و توانایی‌های ویژه تاج‌الملوک می‌شود و او را متفاوت با زنان سنتی عرب می‌داند. «وجدها (منصور) المرأة التي تليق بالهضة العربية التي يتمناها، نموذج الفتاة التي يجب أن تأخذ فرصتها في المجتمعات الإسلامية في سوريا و مصر و لبنان و طبعاً العراق... و جاءت تاجی تطبيقاً عملياً لأفكاره، متعلمة، مليحة، واثقة بنفسها تتصرف بتلقائية.» (کجه جی، ۲۰۱۸: ۲۲۶). از لابه لای جملات داستان نمی‌توان به طور دقیق به هویت منصور البادی پی برد اما شاید در نگاه نخست، از برخورد تغللی آمیز وی برای بیان شدت علاقه‌اش به تاج‌الملوک و از دست رفتن فرصت به علت مهاجرت تاجی از پاکستان و حسرت همیشگی منصور، وی را در زمره هویت‌های دیررس قرار دهیم. ازین حیث که چنانچه پیشتر اشاره کردیم: «هویت دیررس اغلب ناشی از تصمیم‌گیری‌های دردناک و عمدی در موضوعاتی مانند مدرسه، دانشگاه یا شغل اول است. هدف ایجاد مقداری فضای تنفسی برای جستجوی کامل‌تر خود روان‌شناختی و واقعیت عینی است؛ بنابراین دیررسی رها کردن آماده نیست به‌گونه‌ای که شخص بدون هدف سرگردان شود بلکه دوره فعال جستجوی هدف و آماده شدن برای تعهدات است» (مارسیا: ۱۹۹۳). با این توصیفات گویا منصور دارای شخصیتی با هویت دیررس است که در حال امتحان خود برای پذیرفتن تعهد ازدواج با تاج‌الملوک یا رد آن است؛ اما جلوتر که می‌رویم و از علت تغللی منصور باخبر می‌شویم وی را انسانی در مرز دستیابی به هویت موفق می‌یابیم. در رمان علت دست کشیدن منصور از عشق لحظه‌ای نسبت به تاج‌الملوک، دغدغه او در تأمین پول و ارسال برای خواهرانش و احساس وظیفه و تعهد نسبت به آنها عنوان شده است که نشان از هویت خانوادگی عمیق وی دارد: «لافسحة للتردد. كان على منصور و هو في غضاضة أن يعمل لكي تكمل البنات دراستهن الوقت ليس أوان حب» (کجه جی، ۲۰۱۸: ۲۲۹ - ۲۳۰). در حقیقت شرایط سیاسی و اقتصادی و اشغال فلسطین و حس بی‌هویتی منصور در کشورهای دیگر به وی تحمیل کرده که علی‌رغم میل باطنی‌اش از عشقش نسبت به تاج‌الملوک بی‌پروا و فاش سخن نگوید. منصور نیز همچون تاج‌الملوک بر سر دوراهی قرار گرفته و پس از اندکی تأمل، انتخاب کرده و تا آخر پای انتخابش ایستاده است.

۵. نتیجه

کجه جی رمان‌نویسی است که برخی دغدغه‌های خود را در تعارض با ایدئولوژی‌های حاکم در عراق در رمان‌هایش مطرح می‌کند. حضور همیشگی شخصیت اصلی مؤنث در رمان‌های وی

نشان از تأکید او بر لزوم حضور اجتماعی و سیاسی زنان در جامعه سنتی عراق دارد. با تحلیل رمان «بازمانده» بر اساس نظریه سه سطحی فرکلاف چنین به دست می‌آید که نویسنده انسجام واژگانی را با کاربرد موارد متعدد هم معنایی و تضاد معنایی رعایت نموده و انسجام دستوری را در نحوه ارجاع‌های درون‌متنی به ماقبل و مبتداسازی در رمان به کار بسته است. بررسی موارد بینامتنیت در رمان و ذکر وقایع و شخصیت‌های سیاسی نشان از اشراف نویسنده بر تحولات سیاسی و اجتماعی دارد که با نقد فرهنگ مردسالاری در جامعه سنتی عراق همراه شده است. در نگاه کلی به رمان نویسنده دو طیف از زنان عراقی را که در تقابل فکری با یکدیگر هستند ارائه کرده است. کجه جی، مادر تاج‌الملوک و مادر ودیان را به‌عنوان نمونه زن سنتی عراقی به تصویر می‌کشد که تبعیت محض از جنس مرد را بی‌چون و چرا پذیرفته‌اند و با نقد این ایدئولوژی حاکم در جامعه عراق، در مقابل، تاج‌الملوک و امینه رحال را به‌عنوان زن موفق و دارای نقش فعال در اجتماع معرفی می‌کند. در حقیقت کجه جی به دنبال بازنمایی ایدئولوژی خود مبنی بر لزوم حضور فعال زنان در تمامی عرصه‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی است. در جریان رمان دختران نوجوان که در تظاهرات ضد حکومت نوری سعید شرکت می‌کنند متأثر از حضور فعال زنان موفق در جامعه عراق به تصویر کشیده شده‌اند که خواهان دستیابی به هویت اجتماعی و حضور نقش‌آفرین در سرنوشت کشورشان هستند. در بحث نمود هویت شخصیت‌های داستان ودیان نمونه زن سرکوب‌شده از سوی جنس مذکر است که ظلم تحمیلی را پذیرفته و تلاشی برای اثبات بی‌گناهی‌اش نمی‌کند و با تکیه بر نظر برادرانش هویت زودرس را داراست؛ اما تاج‌الملوک با اعتماد به نفس بالا و بی‌توجه به تابوهای دست و پاگیر زنان در جامعه مردسالار عراق تا دستیابی به هویت موفق پیش می‌رود. منصور البادی نیز که پس از اشغال فلسطین همواره مرارت آوارگی و احساس بی‌هویتی را در کشورهای دیگر حس می‌کند با تحمیل پذیرش تعهد نسبت به تأمین مالی خواهرانش از خواسته خود در ابراز علنی علاقه به تاج‌الملوک صرف نظر کرده و مرز هویت دیررس و موفق را در خود به نمایش می‌گذارد.

منابع

- بشیر، (۲۰۲۳)، الواقعية و الخيال في رواية النبيذة لإنعام كجه جی، «مجلة كلية اللغة العربية بابتناى البارود (جامعة الأزهر)»، ج ۳، ع ۳۶، صص ۹۹۳ - ۱۰۲۳.
- پیری، لیلا و مهرناز شهرآرای، (۱۳۸۴)، «بررسی رابطه میان سبک‌های هویت، ابراز وجود و سبک‌های مقابله»، *مطالعات روان‌شناختی*، شماره ۲، دوره ۱.
- تسوايگ، اشتفان، (۱۳۹۵)، *ماری آنتوانت (ملکه منفور اما ابدی فرانسه)*، ترجمه: ضبیاء الدین ضیائی، انتشارات پر الجادری، الهام مفتن علی (۲۰۲۰)، «تحولات الهوية في رواية «النبيذة» لإنعام كجه جی»، *الجامعة آداب المستنصرية*، المجلد ۴۴، العدد ۹۲، ج ۲، صص ۱ - ۱۱.
- جدوع، نصره احمد، (۲۰۲۰)، «تأنيث الحضارة - قراءة في رواية النبيذة للكاتبة العراقية إنعام كجه جی»، *دراسات العلوم الإنسانية و الاجتماعية*، المجلد ۴۷، عدد ۲، ملحق ۱، صص ۱۳۶ - ۱۴۴.
- جهانگیری، جهانگیر و علی بندر ریگی زاده (۱۳۹۲)، «زبان، قدرت و ایدئولوژی در رویکرد انتقادی نورمن فرکلاف به تحلیل گفتمان»، *پژوهش سیاست نظری*، پاییز و زمستان ۱۳۹۲، شماره ۱۴، ۵۶ - ۸۲.
- حمدي الجعفري، محمد، (۲۰۰۰ م) *انقلاب الوصي في العراق*، الطبعة الاولى، القاهرة، مكتبة مدبولي.

روبینز، آر اچ، (۱۳۹۵)، *تاریخ مختصر زبان‌شناسی*، ترجمه علی محمد حق‌شناس، چاپ سیزدهم، تهران، انتشارات مرکز.

سلطانی، علی اصغر (۱۳۹۶) *قدرت، گفتمان و زبان (سازوکارهای جریان قدرت در جمهوری اسلامی ایران)*، تهران، نشر نی، چاپ پنجم.

شکری، امید و همکاران، (۱۳۸۶)، «تفاوت‌های فردی در سبک‌های هویت و بهزیستی روان‌شناختی: نقش تعهد هویت»، *نشریه تازه‌های علوم شناختی*، دوره ۹، شماره ۲، مسلسل ۳۴، صص ۴۶ - ۳۳.

صدقی، حامد و دیگران، (۱۴۰۰)، «واکاوی ترجمه ساختارهای نحوی نشان‌دار و بی‌نشان در ترجمه موسوی گرمارودی از خطبه جهاد بر اساس نظریه لمبرگ»، *پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، دوره ۱۱، شماره ۲۵، ۲۸۳ - ۲۲۵.

فرشیدورد، خسرو، (۱۳۸۴)، *دستور مفصل امروز بر پایه زبان‌شناسی جدید*، چاپ دوم، تهران، سخن. فرکلاف، نورمن (۱۳۷۹ الف) *تحلیل انتقادی گفتمان*، ترجمه فاطمه شایسته پیران و دیگران، چاپ اول، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

فرکلاف، نورمن (۱۳۹۹ ب) *تحلیل گفتمان انتقادی*، ترجمه روح‌الله قاسمی، چاپ دوم، تهران، اندیشه احسان. فلاحی، علی اکبر، (۱۳۹۴)، *هویت*، تهران، انتشارات آذرفر. کجه جی، انعام، (۲۰۱۸) *النسیده*، مکتبه الفکر الجدید.

کلانتری، عبدالحسین، (۱۳۹۰)، *گفتمان از سه منظر زبان‌شناختی، فلسفی و جامعه‌شناختی*، چاپ اول، تهران، جامعه شناسان.

کویفر، گریس، (۱۳۷۶)، *افسانه‌های یونان و روم*، ترجمه سید نورالله ایزدپرست، چاپ چهارم، تهران، دانش. لالر، استف (۱۳۹۴)، *هویت دیدگاه‌های جامعه‌شناسی*، ترجمه مهناز فرهنگند، چاپ اول، تهران، انتشارات جامعه شناسان.

مالشویچ، سینیشا، (۱۳۹۶)، *هویت به مثابه ایدئولوژی*، ترجمه دکتر یعقوب احمدی، چاپ اول، تهران، انتشارات کویر مرل، روبر، (۱۳۵۲)، *بن بلا*، ترجمه خلیل کوشا، شرکت سهامی انتشار.

منتظری، فاطمه و دیگران (۱۳۹۷)، «تحلیل گفتمان انتقادی وظایف مرید از دیدگاه قشیری بر اساس رویکرد فرکلاف»، *نثر پژوهی ادب فارسی، دانشگاه باهنر کرمان*، سال ۲۱، دوره جدید، شماره ۴۴، صص ۱۲۹ - ۴۹. نورگوا؛ نینا (۱۳۹۴)، *فرهنگ سبک‌شناسی*، مترجم: احمد رضایی جمکرانی و مسعود فرهنگدفر، چاپ اول، تهران، انتشارات مروارید

هلیدی، مایکل الگزاندر کرک وود و رقیه حسن، (۱۳۹۳)، *زبان، بافت و متن: جنبه‌هایی از زبان در چشم‌اندازی اجتماعی - نشانه‌شناختی*، ترجمه طاهره ایشانی و مجتبی منشی‌زاده، چاپ اول، تهران، انتشارات علمی. همایونی، سعدالله (۱۳۹۹)، «واکاوی ویژگی‌های ممیز مقولات کاربردشناختی در زبان عربی (مورد مطالعه: کانون، موضوع، مبتدا، دنباله رو)»، *مجله علمی - پژوهشی انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی*، شماره ۵۵، صص ۱۸۹ - ۱۶.

یارمحمدی، لطف‌الله، (۱۳۸۳)، *گفتمان‌شناسی رایج و انتقادی*، تهران، هرمس. یورگنسن، ماریان، لوییز فیلیپس (۱۳۹۵ ه.ش) *نظریه و روش در تحلیل گفتمان انتقادی*، ترجمه هادی جلیلی، چاپ ششم، تهران، نشر نی.

Al-Jadri, I. M. A., (2020), "Identity transformations in the novel "Al-Nabidha" by Inaam Kachachi", Al-Jama'a Adab al-Mustansiriya, Vol. 44, Issue 92, Vol. 2. pp. 1-11.[In Persian].

Anderson, A., (2016), *Left Dislocation in Arabic: The Complexity of form and meaning*, Paper in Linguistic Plus, vol.50, 2016, 111 - 138

- Anderson, A., (2016), *Left Dislocation in Arabic: The Complexity of form and meaning*, Paper in Linguistic Plus, vol.50, 2016, 111 – 138.[In Persian].
- Bashir, (2023), *Reality and imagination in the novel "Al-Nabidha" by Inaam Kachachi*", Journal of the Faculty of Arabic Language and Etymology (Al-Azhar University), Vol. 3, p. 36, pp. 993 – 1023.[In Arabic].
- Bernard, B. (1972), *The Situation of the Novel*. London. P 15.
- Bernard, B., (1972), *The Situation of the Novel*. London. P 15.
- Falahi, A. A., (2015), *Identity*, Tehran, Azarfar Publications.[In Persian].
- Farclofe, N., (2000a) *Critical Discourse Analysis*, translated by Fatemeh Shayesteh Piran and others, 1st Edition, Tehran, Printing and Publishing Organization of the Ministry of Culture and Islamic Guidance.[In Persian].
- Farclofe, N., (2001b) *Critical Discourse Analysis*, translated by Ruhollah Ghasemi, 2nd Edition, Tehran, Andisheeh Ehsan
- Farshidvard, K., (2005), *Today's Detailed Instruction Based on Modern Linguistics*, 2nd Edition, Tehran, Sokhan.[In Persian].
- Hall, S. (1998), *Cultural identity and Diaspora*.
- Hall, S. (1998), *Cultural identity and Diaspora*. [In Persian].
- Halliday, M.A.K & Hasan, R. (1976), *Cohesion in English*. London: Longman
- Halliday, M.A.K & Hasan, R. (1976), *Cohesion in English*. London: Longman.[In Persian].
- Hallidi, M. A. K. and Roghieh, H., (2014), *Language, Texture and Text: Windows of Language in a Socio-Semiotic Perspective*, translated by Tahereh Ishani and Mojtaba Monshizadeh, first edition, Tehran, Scientific Publications.[In Persian].
- Hamdi al-Jaafari, M., (2000), *The Revolution of the Guardian in Iraq*, First Edition, Cairo, Madbouly School. [In Arabic].
- Homayuni, S. (2019), "Analysis of the Distinctive Features of Pragmatic Categories in the Arabic Language (Case Study: Focus, Subject, Prefix, and Subsequent)", Scientific and Research Journal of the Iranian Association of Arabic Language and Literature, No. 55, pp. 189-16.[In Persian].
- Jadua, N. A., (2020), "Taanith al-Hadadaar - A reading of the narrative of al-Nabizah by the Iraqi writer Inaam Kachachi", Studies in Humanities and Social Sciences, volume 47, number 2, appendix 1, pp. 136-144. [In Arabic].
- Jahangiri, J. and Rigizadeh, A. B., (2013), "Language, Power and Ideology in Norman Fairclough's Critical Approach to Discourse Analysis", Theoretical Politics Research, Fall and Winter 2013, No. 14, 56-82.[In Persian].
- Jorgensen, Marian, Louise Phillips (2016) *Theory and Method in Critical Discourse Analysis*, translated by Hadi Jalili, sixth edition, Tehran , Nay Publication.[In Persian].

- Kachachi, A., (2018) *Al-Nabizeh*, Maktaba al-Fikr al-Jadeed.[In Persian].
- Kalantari, A., (2011), *Discourse from Three Linguistic, Philosophical and Sociological Perspectives*, 1st Edition, Tehran, Sociologists.[In Persian].
- Kopfer, G., (2007), *Greek and Roman Myths*, translated by Seyyed Noorollah Izadparast, 4th Edition, Tehran, Danesh.[In Persian].
- Laller, S., (2015), *Identity: Sociological Perspectives*, Translated by Mahnaz Farahmand, first edition, Tehran, Sociologists' Publications
- Malshevich, S., (2017), *Identity as Ideology*, Translator: Dr. Yaghoub Ahmadi, first edition, Tehran, Kavir Publications.[In Persian].
- Merle, R., (1973), *Ben Bella*, translated by Khalil Koosha, Publishing Joint Stock Company.[In Persian].
- Montazeri, F. and others (2018), "*Critical Discourse Analysis of the Duties of a Disciple from the Perspective of Qoshiri Based on the Fairclough Approach*", *Prose Studies of Persian Literature*, Kerman University of Arts, Year 21, New Volume, No. 44, pp. 129-49.[In Persian].
- Norway, N., (2015), *The Dictionary of Stylistics*, translated by Ahmad Rezaei Jamkarani and Masoud Farahmandfar, first edition, Tehran, Morvarid Publications.[In Persian].
- Piri, L. and Shahraray, M., (2005), "*Investigating the relationship between identity styles, self-expression and coping styles*", *Psychological Studies*, No. 2, Volume 1.[In Persian].
- Robbins, R.H., (2016), *A Brief History of Linguistics*, translated by Ali Mohammad Haqshenas, 13th edition, Tehran, Markaz Publications.[In Persian].
- Sedghi, H. et al., (2017), "*Analysis of the Translation of Marked and Unmarked Syntactic Structures in Mousavi Garmarudi's Translation of the Jihad Sermon Based on Lemberg's Theory*", *Translation Studies in Arabic Language and Literature*, Volume 11, Issue 25, 283-225.[In Persian].
- Shokri, O. et al., (2017), "*Individual Differences in Identity Styles and Psychological Well-Being: The Role of Identity Commitment*", *Journal of Cognitive Sciences*, Volume 9, Issue 2, Series 34, pp. 46-33.[In Persian].
- Sneed, J. R., & Whitboune, S. K. (2003). *Identity Processing and self consciousness in middle and later adulthood*. *Journal of Gerontology*, 58: 313-320. *International Journal of Behavioral and Consultation Therapy*, 3: 13-28.
- Sneed, J. R., & Whitboune, S. K. (2003). *Identity Processing and self consciousness in middle and later adulthood*. *Journal of Gerontology*, 58: 313-320. *International Journal of Behavioral and Consultation Therapy*, 3: 13-28.[In Persian].
- Sultani, A. A. (2017), *Power, Discourse and Language (Mechanisms of Power Flow in the Islamic Republic of Iran)*, Tehran, Nay Publications, 5th edition.[In Persian].

Yarmohammadi, L., (2014), *Current and Critical Discourse*, Tehran, Hermes.[In Persian].

Zweig, S., (2016), *Marie Antoinette (the hated but eternal queen of France)*, Translated by: Zibba al-Din Ziaei, Par Publications. [In Arabic].